

Katarzyna Węgorowska

Pracownia Języka i Kultury Ludowej Uniwersytetu Zielonogórskiego

## Tezauronimiczny „skarbczyk” sztucznej biżuterii. Kilka uwag o nazwach własnych „drugorzędnych klejnotów”<sup>1</sup>

*Mojej Mamie*

Znana od czasów starożytnych, budząca skrajne emocje *sztuczna*, ‘imitująca wyroby z metali szlachetnych i drogich kamieni’<sup>2</sup>, *biżuteria*, dookreślana m.in. jako „ten rodzaj biżuterii wykonany z materiałów o niewielkiej wartości rynkowej, takich jak szkło, pospolite metale i plastik” [Miller 2014: 10], której – trwająca do dziś – światowa produkcja na wielką skalę rozpoczęła się w połowie XVII wieku [por. Fyson 1996: 121], stała się od niedawna przedmiotem refleksji również polskich historyków sztuki, muzealników i biżuterników. Fakt ten dokumentują prace Ewy Letkiewicz [2015], Moniki Paś [2019], Doroty Zahel [2019] publikowane w cyklu *Rzemiosło artystyczne i wzornictwo w Polsce. Biżuteria w Polsce* – biżuteryjnym cyklu zainicjowanym i redagowanym przez Katarzynę Kluczwajd, wydawanym staraniem oraz nakładem Toruńskiego Oddziału Stowarzyszenia Historyków Sztuki.

Jednak fundamentalnym poświęconym jej opracowaniem jest obecnie, przetłumaczona przez Romana Palewicza, przepięknie ilustrowana i zajmująco napisana, albumowa propozycja Judith Miller – *Biżuteria. Historia, projektanci, kolekcje* [2014].

---

1 Niniejsze rozważania wpisują się w cykl „biżuteryjno-kamiennych” publikacji współtworzony przez trzy lingwistyczno-kulturologiczne monografie oraz odrębne artykuły [por. Węgorowska 2012, 2019, w druku].

2 Definicje pojęć przywołanych w opracowaniu zostały ustalone i zmodyfikowane na podstawie słowników języka polskiego, a także specjalistycznych publikacji wymienionych w Bibliografii zamieszczonej na końcu tekstu.

To właśnie zdaniem angielskiej historyk sztuki, sławnej znawczyni i kolekcjonerki, biżuteria, w tym dekoracyjna sztuczna biżuteria

od wieków olśniewa blaskiem i elegancją. [...] Częstokroć są to małe dzieła sztuki. W przypadku wielu z nich kunszt artystów równy jest temu, który wykazują jubilerzy tworzący ozdoby z kosztownych surowców. [...] Wyjątkową popularność jaką cieszy się dzisiaj sztuczna biżuteria, można przypisać jej nieustannemu nowatorstwu i zdolności do podkreślania walorów stroju. [Miller 2014: 10]

Badaczka zauważa, że

termin „sztuczna biżuteria” wszedł do języka potocznego dopiero na początku XX wieku. Początkowo używano go na określenie imitacji klejnotów, tworzonych przez kreatorów mody z myślą o uzupełnieniu projektowanych przez nich strojów. [...] Czasami Coco Chanel przypisuje się ukucie terminu „sztuczna biżuteria”. [Miller 2014: 10, 104]<sup>3</sup>

Dla językoznawcy walorem przywoływanego opracowania jest również to, że jego autorka zwraca uwagę na rzadkie, ale funkcjonujące w języku, zróżnicowane pod względem grafii i ortografii, zawsze ujęte w cudzysłów, onimy, sygnujące jednostkowe, nieliczne, scharakteryzowane przez nią, biżuteryjne kreacje – dawne i współczesne, jedyne w swoim rodzaju biżuteryjne dzieła obdarzane indywidualizującymi je, wpisującymi się w nurt badań chrematonicznych, tezauronimami – nazwami własnymi klejnotów wykreowanych z metali szlachetnych i kamieni szlachetnych<sup>4</sup>, a w przypadku sztucznej biżu-

3 Według Stanisława Gajdy „[I]ngwistyka była i będzie nauką empiryczną. Nie może istnieć bez danych językowych, ale te dane to nie tylko fakty o charakterze zewnętrznym (materiał językowy), lecz także – jak w lingwistyce kognitywnej – struktury wiedzy. Charakterystyka języka wymaga sięgnięcia do myślenia, odwołania do kontekstu społecznego i kulturowego. I na odwrót – w miarę pełna eksplikacja tych ostatnich nie jest możliwa bez przywołania języka” [Gajda 2005: 34].

4 „1.1.3.3.3. **Gemmonimia i tezauronimia.** Znaczącą wartość naukową i uznanie międzynarodowej społeczności onomastycznej może uzyskać rozwijająca się teoria gemmonimii i tezauronimii według K. Węgorowskiej. Autorka przeprowadza wnikliwą analizę formalną i kulturową nazw kamieni szlachetnych, półszlachetnych i ozdobnych (gemmonimy) oraz nazw klejnotów, arcydzieł sztuki jubilerskiej, biżuterii, kosztowności (tezauronimy). Pojęcia terminologiczne zaproponowane przez lingwistkę są pionierskie. Gemmonim pochodzi od łac. *gemma* ‘kamień szlachetny’, tezauronim – od gr. *thesaurós*, łac. *thēsaurus* ‘skarb’. Zarówno jedna, jak i druga kategoria zaliczana jest do zakresu chrematonicznych. Gemmonimy, szczególnie zaś tezauronimy, to najczęściej nazwy motywacyjne nawiązujące do faktów kulturowo-historycznych. «Ustalenie [...] motywacji [tezauronimu] bywa często wynikiem

terii – nazwami własnymi „kosztowności” skomponowanych z drugorzędnych metali, drugorzędnych kamieni, tworzyw sztucznych i sztucznych imitacji kamieni szlachetnych, nad którymi nie pochyłili się jeszcze rodzimi uczeni.

Przedmiotem, a tym samym celem niniejszej propozycji naukowej jest zatem lingwistyczno-kulturologiczna prezentacja tezauronomów wyróżniających wybrane, unikatowe obiekty sztucznej biżuterii – nazw własnych „drugorzędnych klejnotów” utrwalonych w polskojęzycznej wersji albumowej monografii Judith Miller. Ich onomastyczna interpretacja jest odpowiedzią na sugestie i apele polskich znawczyń tej dziedziny sztuki, według których

1. Rzeczy tak drobne jak biżuteria, zwłaszcza te wykonane z tanich materiałów, długo nie zwracały uwagi muzealników. [Letkiewicz 2015: 33]
2. Chociaż mające już tradycję sesje biżuteryjne, wydawane w ostatnich dziesięcioleciach książki i organizowane wystawy pozwalają zapoznać się z częścią zbiorów polskich muzeów oraz intensywnie w ostatnich latach uzupełnianym stanem wiedzy o biżuterii w Polsce, to pozostaje jeszcze wiele do zrobienia. [Zahel 2019: 67]
3. Musi nastąpić zasadnicza zmiana stanu badań nad biżuterią i stworzenie płaszczyzny dyskusji wszystkich specjalistów zajmujących się tą dziedziną. [Kluczewajd 2006: 6]

Wśród tezauronomów odnotowanych przez brytyjską badaczkę – jednostkowych mian wkomponowujących się w onimiczną kolekcję dekoracyjnej sztucznej biżuterii („drugorzędnych klejnotów”) – znalazły się nazwy własne:

a) kompletu *kolczyków* ‘tu: ozdób zawieszanych zwykle w przekłutych płatkach uszu, wykonanych ze sztucznego tworzywa i sztucznych kamieni / kryształów’:

Para kolczyków „*Stalówka*”<sup>5</sup> Tatty Devine ze złotego akrylu z czarnymi kryształami Swarovskiego<sup>6</sup>. [241]<sup>7</sup>

---

różnych odwołań – nawiązań do faktów, postaci, wizerunków postaci, wydarzeń, sytuacji, motywów, tworzących tzw. pozajęzykowy kontekst artystyczno-kulturowy wpływający na ostateczną formę i funkcjonowanie chrematonimu» [Gałkowski 2011: 34–35].

5 Wszystkie wyróżnienia w cytatach – K. W.

6 Nazwy materiałów, z których stworzono poszczególne obiekty sztucznej biżuterii, staną się przedmiotem odrębnej lingwistyczno-kulturologicznej publikacji.

7 Przykłady zaczerpnięto z opracowania Judith Miller [2014]. W nawiasie podano numery stron, z których je pozyskano.

b) *kolii* ‘tu: rodzaju naszyjnika w postaci taśmy, dość szerokiej z przodu i zwężającej się ku tyłowi, skomponowanej z imitacji kamieni szlachetnych osadzonych w ozdobnej, jubilerskiej oprawie’:

Lata 50. – kolia „**Kleopatra**” z czystych strasów rhinestone o szlifie chaton, sygnowana „Hattie Carnegie”. [143]

c) *pierscienia* ‘tu: noszonej na palcu, ozdobnej obrączki z drugorzędno metalu, inkrustowanej sztucznymi kamieniami, zwieńczonej piramidalną konstrukcją ze sztucznych kryształów’:

Pierścień „**Piramida schodkowa**” z brązowego plateru z czarnymi kryształami w wypełnieniu pavé – Eddie Borgo. [234]

d) *zapinki do futra* ‘tu: dużej broszki ze sprężynowym klipsem, wykreowanej z nieszlachetnego i szlachetnego metalu, przypinającej poły futra lub etoli’:

Lata 60. – zapinka do futra „**Spadająca gwiazda**”, prawdopodobnie zaprojektowana przez Roberta Goossensa z metalu platerowanego czerwonym złotem. [105]

e) *pięciu różnych bransoletek* ‘tu: ozdób w kształcie małych obręczy, lub zbliżonym do małych obręczy, z tworzyw sztucznych, nieszlachetnych metali, czasami inkrustowanych imitacjami kamieni szlachetnych, noszonych zwykle przez kobiety powyżej przegubów dłoni’:

Bransoletka „**Calkowite zaćmienie**” z platynowego plateru – Lara Bohinc. [...] Bransoletka „**Platek**” ze złotego plateru z kremowymi perłami Swarovskiego – Lara Bohinc. [...] Bransoletka „**Tygrys**” z czarnej żywicy i złotego plateru – Lara Bohinc. [...] Bransoletka „**Krok**” ze srebrnego plateru z czarnymi i bezbarwnymi kryształami w wypełnieniu pavé – Eddie Borgo. [...] Bransoletka „**Zjednoczenie**” z sześciu fioletowych sznureczków z zapinką i ogniwiemi ze złotego plateru – Sabrina Dehoff. [233–235]

f) *sześciu odmiennych naszyjników* ‘tu: ozdób na szyję skomponowanych z tworzyw sztucznych, szlachetnych i pospolitych metali, skóry, koralików, naturalnych kamieni’:

Naszyjnik „**Dinozaur**” Tatty Devine ze złotego akrylu i pospolitego metalu. [...] Naszyjnik „**Lizak**” Tatty Devine z przezroczystego akrylu

i pospolitego metalu. [...] Naszyjnik „**Gwiazda**” ze srebrnego plateru i kryształów górskich – Eddie Borgo. [...] Połowa lat 50. – naszyjnik „**Nefertiti**” Matisse’a z dobranymi do niego kolczykami, z miedzi i bladoniebieskiej emalii, sygnowane „Matisse”. [...] Naszyjnik „**Usta**” z czerwonej skóry i złotego łańcuszka – Sabrina Dehoff. [...] Naszyjnik „**Uśmiech**” z wielobarwnych koralików na łańcuszku ze standardowego srebra, ozdobiony srebrnym, uśmiechniętym emotikonem zawieszonym pomiędzy 4 i 8 kolorowym elementem – Sabrina Dehoff. [151, 234–235, 241]

g) dwudziestu pięciu jednostkowych, niepowtarzalnych *broszek* ‘tu: ozdób stroju wykonanych z mniej szlachetnych metali, standardowego srebra, tworzyw sztucznych, imitacji kamieni szlachetnych, zaopatrzonych w umocowane od spodu zapinki’:

Późne lata 20. – francuska broszka „**Josephine Baker**” z bakelitu z malowanymi detalami i wstawkami z mosiądzu. Źródłem powstania tej broszki była prawdopodobnie Josephine Beker, piosenkarka i tancerka, która podbiła Paryż w 1925 roku swoim spektaklem *Revue Nègre*, prezentującym afroamerykańskie rytmy i melodie. [...] Bardzo rzadka broszka „**Bóg Księżycy**” z kryzą (lata 40.), z metalu platerowanego czerwonym złotem, z ruchomymi oczami z czystych strasów rhinestone, sygnowana na odwrocie „Joseff”. [...] Schyłek lat 40. – broszka „**Bóg Słońca**” z metalu platerowanego czerwonym złotem, ruchomymi oczami z czystych strasów rhinestone, sygnowana na odwrocie „Joseff”. [...] Lata 40. – broszka „**Bambi**” z bakelitu w kolorze „kukurydzianego kremu” z metalowymi detalami. [...] Broszka „**Jezioro Łabędzie**” zaprojektowana dla firmy Trifari przez Davida Mira w 1941 roku. [...] Podczas II wojny światowej firma Coro wyprodukowała wiele patriotycznych ozdób. Broszka „**Emblemat Ameryk**” (prezentująca flagę USA w otoczeniu flag innych państw Ameryki Środkowej i Południowej) jest rzadka i bardzo poszukiwana przez kolekcjonerów. [...] Kolekcjonerzy poszukują też miniaturowych broszek Trifariego w kształcie owoców i warzyw, zwłaszcza tych pierwszych, sprzedawanych od schyłku lat 50. przez całą dekadę. [...] Broszka „**Zakazany Owoc**” z lat 50. ze złożonego metalu i strasów diamenté, Trifari. [...] Lata 50. – broszka „**Aztecki wojownik**” z zielonego i kolorowego plastiku ze złożonym metalem i strasami diamenté, sygnowana „Hattie Carnegie”. [...] Lata 60. – broszka „**Antylopa**” z czerwonego, niebieskiego i zielonego plastiku z czystymi strasami rhinestone, sygnowana „Hattie Carnegie”. [...] Być może najsłynniejsza i bardzo poszukiwana jest broszka zwana „**Scarlet O’Hara**”, przedstawiająca

ponętną baletnicę w czerwonej sukni przypominającej wystawne kostiumy Vivien Leigh z filmu *Przeminęło z wiatrem*. [...] Lata 70./80. – broszka „**Ballerina**” (albo „**Scarlet O’Hara**”) z czerwonego, białego i szarego laminowanego rhodoidu. [...] Wczesne lata 80. – broszka „**Wódz Indian**” z niebieskiego, czarnego, szarego i białego laminowanego rhodoidu, sygnowana „Lea Stein Paris” [...] Jednak popisową ozdobą Lei Stein jest broszka „**Lis**”. Dzięki sprytnemu wykorzystaniu perspektywy, lis z zamaszystym ogonem sprawia wrażenie, jakby skakał. [...] Połowa lat 90. – broszka „**Lis**” z cętkowanego, pomarańczowego celuloиду z inkrustowanymi oczami. [...] Namiętnie kolekcjonowane są także wczesne klasyczne ozdoby Lei Stein, takie jak broszki „**Tenisistka**”, „**Rolls-Royce**”, „**Francuski marynarz**” i „**Saksofon**”. [...] Inne projekty Renoira, takie jak broszka „**Polaris**”, krążyły wokół tematyki atomowej lub kosmicznej. [...] Broszka „**Pocalunek**”, stemplowana „**Rebajes**”. [...] Firma Mazer produkowała też broszki w kształcie korony, naśladując wyroby Trifariego i Coro. [...] Broszka Mazera „**Król i Królowa**” w kształcie korony ze standardowego srebra z kaboszonami ze sztucznych ametystów oraz czerwonymi, niebieskimi, zielonymi i czystymi kryształami rhinestone. [...] Popularne są także broszki Eisenberga przedstawiające królów i królowe, jak również w formie syren, baletnic i zwierząt. Niektóre wyobrażają postaci z dziecięcych bajek, takie jak broszka „**Kot w butach**”. [...] Firma Har wyróżniała się również emaliowaniem, zwłaszcza w ozdobach figuralnych takich jak broszka „**Malpka**”. [...] Inne broszki firmy Har, takie jak „**Kobra**” również osiągają wysokie ceny<sup>8</sup>. [45, 49, 76, 99, 101, 138, 141, 142–143, 144–145, 146–147, 151, 181, 204]

Wszystkie przytoczone powyżej nazwy własne, stanowiące prymarne komponenty starannie wyekscerpowanych werbalnych egzemplów, sygnują pojedyncze biżuteryjne obiekty.

Wyjątkiem jest tezauroniczny dublet – dwa tautonimiczne miana „*Ballerina*” oraz „*Scarlet O’Hara*”, wyróżniające jedną i tę samą broszkę („*Ballerina*” = „*Scarlet O’Hara*”).

Odmienną sytuację nazewniczą ilustrują natomiast językowe świadectwa potwierdzające fakt, że jeden tezauroniczny może określać kilka biżuteryjnych kreacji (jeden tezauroniczny → kilka, wpisujących się w daną serię, linię, kolekcję, biżuteryjnych obiektów). Prawidłowość ta dotyczy:

a) broszek z serii „*Wielkie koty*”:

<sup>8</sup> W tezauroniczną minikolekcję sztucznych broszek wpisują się też nazwy własne: „*Florenza*”, „*Noc i dzień*”, „*Oko*” – patrz s. 382–384 artykułu.

Projekty Lane’a czerpały nie tylko ze źródeł etnicznych. Inspiracją dla broszek z serii „**Wielkie koty**” z lat 60. były ozdoby „Pantera” stworzone dekadę wcześniej dla księżnej Windsoru przez Jeanne Toussaint, projektantkę Cartiera. Dziś broszki z serii „**Wielkie koty**” są bardzo poszukiwane przez kolekcjonerów. [126–128]

b) broszek stanowiących biżuteryjną linię „*Korona*”:

Pod kierownictwem Alfreda Philippe’a firma Trifari wytworzyła dwie najbardziej udane linie biżuterii – broszki „**Korona**” oraz ozdoby „Galaretkowe brzuski”. Do broszek „**Korona**”, produkowanych od schyłku lat 30. do lat 50. XX wieku, należała specjalna seria wypuszczona z okazji koronacji królowej Elżbiety II w 1953 roku. Jedne projekty prezentowały kaboszony o jaskrawych barwach inne wykorzystywały przezroczyste strasy, dające roziskrzony, monochromatyczny efekt. Broszki „**Korona**”, realizowane przez Alfreda Philippe’a w latach 40., prezentują duże kaboszony oprawione w pozłacane srebro (vermeil) i wzbogacone rzędami strasów. To kultowe projekty, które są bardzo poszukiwane i osiągają wysokie ceny. [...] Projektowy talent Alfreda Philippe’a zaowocował sukcesami rynkowymi, takimi jak broszki „**Korona**”, wytwarzane od końca lat 30. do lat 50., dzięki którym, poczynając od roku 1937 motyw korony został włączony do logo firmy Trifari. [...] Broszka z linii „**Korona**” jest jednym z najsłynniejszych projektów Alfreda Philippe’a. Wykonano ją w wielu rozmiarach i zestawieniach kolorystycznych. W niektórych przypadkach rzędek kryształów u podstawy był zastępowany kamieniami o szlifie bagietkowym. [...] Pierwsza edycja broszek Trifariego w kształcie korony ze standardowego srebra ze szklanymi kaboszonami, osadzonymi w łapkach i wklejanymi strasami. 1944 rok. [40, 42, 44–45]

c) wymienianych powyżej broszek wkomponowujących się w biżuteryjną kolekcję znaną jako „*Galaretkowe brzuski*”:

Głównym akcentem ozdób „**Galaretkowe brzuski**”, które trafiły na rynek w latach 40., była perła z pleksiglasu, oprawiona w standardowe srebro lub złoty plater. Najradsze projekty, do których należą foki, koguty i pudle, osiągają wysokie ceny. [...] Innym popularnym dziełem Philippe’a były pleksiglasowe ozdoby „**Galaretkowe brzuski**”. [...] Podczas II wojny światowej firma Trifari przestawiła część swoich fabryk na produkcję pleksiglasowych szyb i wieżyczek do amerykańskich samolotów wojskowych. Wybrakowane produkty wyrzucano – do czasu, gdy ktoś (być może główny projektant Alfred

Philippe) wpadł na bystry pomysł szlifowania odrzuconego pleksi w kaboszony do wykorzystania jako „brzuszki” srebrnych broszek wyobrażających zwierzęta. Takie broszki, w większości zaprojektowane przez Philippe’a, najczęściej przedstawiają koguty, pingwiny i foki, natomiast szczególnie rzadkie i poszukiwane są pudle. [40, 42, 216–217]

Wyróżnikiem owej grupy „drugorzędnych precjozów”, podobnie jak broszek z serii „*Korona*”, jest to, że poszczególnych, odmiennych pod względem zoomorficznych form, „*Galaretkowych brzuszków*” nie indywidualizują żadne odrębne nazwy własne. Jednostkowość, a tym samym unikatowość każdej z owych pleksi-glasowych broszek uwydatniają jedynie ich deskrypcje – werbalne charakterystyki – albumowe opisy, w których czytamy:

Lata 50. – broszka „**Galaretkowe brzuszki**” Trifarięgo w kształcie wróbla ze złożonego metalu z brzuszkami z pleksi, czerwonymi kaboszonymi w miejsce oczu oraz strasami diamenté. [...] Broszka Trifarięgo w kształcie żaby ze standardowego srebra vermeil z brzuszkami z pleksi, sygnowana „Trifari” i „STERLING”. 1943. [...] Angielska broszka „**Galaretkowe brzuszki**” w kształcie pingwina z brzuszkami ze szkła i strasami diamenté. Ok. 1910. [...] Lata 40. – broszka „**Galaretkowe brzuszki**” Trifarięgo w kształcie kraba ze standardowego srebra vermeil, z brzuszkami z szarego pleksi i bezbarwnymi strasami rhinestone. [...] Lata 40. – broszka „**Galaretkowe brzuszki**” w kształcie czapli ze standardowego kaboszonu i strasami diamenté. [...] Lata 40. – broszka „**Galaretkowe brzuszki**” w kształcie rybki ze standardowego srebra vermeil, z brzuszkami z pleksi. [...] Lata 40. – broszka „**Galaretkowe brzuszki**” Trifarięgo w kształcie muchy ze standardowego srebra vermeil z brzuszkami z szarego pleksi i bezbarwnymi strasami rhinestone. [...] Lata 50. – broszka „**Galaretkowe brzuszki**” w kształcie rybki ze złożonego metalu z okiem w postaci zielonego kaboszonu i strasami diamenté. [216–217]

d) broszek współtworzących *duette/duety* ‘tu: pary broszek-klipsów, skomponowanych ze standardowego srebra, nieszlachetnych metali, emalii i sztucznych kamieni, które można nosić osobno albo szczepić w pojedynczą ozdobę’:

Jedną z najbardziej udanych linii firmy Coro były podwójne broszki nazywane „**Coro Duette**”. Prostokątne dekolty, popularne w latach 30. XX wieku, zachęcały do noszenia ozdób podkreślających ich kształt, dlatego modne stały się sukienkowe klipsy, przypinane po obu stronach wycięcia. [...] Dwa klipsy, które można było nosić osobno lub razem miały czterokrotnie charakter figu-



ralny i przedstawiały kwiaty, zwierzęta lub cherubiny. Wykonywano je ze standardowego srebra i zdobiono emalią oraz kryształkami rhinestone. Czasami sprzedawano je w ramach zestawów złożonych z broszki i kolczyków. Te jaskrawe, czarujące ozdoby, zyskały ogromną popularność i wiele firm produkowało podobne. [78]

Deskrypcje – werbalne charakterystyki, albumowe opisy – poszczególnych pojedynczych „*Coro Duette*” dokumentują zasadę, według której jeden tezauronim nazywa grupę kilku biżuteryjnych propozycji reprezentujących ten sam rodzaj / gatunek / tę samą odmianę sztucznych klejnotów (jeden tezauronim „*Coro Duette*” → kilka biżuteryjnych obiektów tego samego rodzaju / gatunku / tej samej odmiany):

Duet żabek, być może zaprojektowany przez Gene’a Verri, ze standardowego srebra ze sztucznymi ametystami, strasami diamenté, oczami z kaboszonów i emaliowanymi detalami. 1944 rok. [...] Lata 40. – duet sów ze standardowego srebra, niebieskiej emalii oraz akwamarynowych i czystych strasów rhinestone w wypełnieniu pavé. [...] Połowa lat 40. – duet małpek ze złotego plateru z czerwonymi, zielonymi i czystymi kryształami. [...] Lata 40. – duet papużek z żółtego metalu, malowanego emalią oraz czystych strasów rhinestone w wypełnieniu pavé. [...] Lata 40. – kwiatowy duet ze złoczonego białego metalu z zielonymi kryształami o szlifie bagietkowym i czystymi strasami rhinestone. [...] Przełom lat 30. i 40. – duet w kształcie ozdoby nad kominkiem z białego metalu z czystymi strasami rhinestone i „ognikami” z rubinowego szkła. [...] Przełom lat 30. i 40. – duet w kształcie liści z rodowego plateru z czystymi strasami rhinestone o szlifie okrągłym i bagietkowym. [79]

Zasadzie owej (jeden tezauronim „*Coro Duette*” → kilka biżuteryjnych obiektów tego samego rodzaju / gatunku / tej samej odmiany) nie podlegają jednak dwa – zindywidualizowane jednostkowymi, dwuczłonowymi, zapisanymi wielkimi literami, ujętymi w cudzysłów tezauronimami – biżuteryjne dzieła Genne’a Verri:

Lata 40. – duet „**Drżące Kamelie**” firmy Coro ze złoczonego metalu z bezbarwnymi i szmaragdowymi strasami rhinestone oraz emalią, sygnowany numerem patentu. [...] Duet „**Drżąca Kamelia**” zaprojektowany przez Genne’a Verri, zdobiony emalią strasami rhinestone; kwiaty złożone i lakierowane. Ok. 1938 roku. [2–3, 79]

Oprócz reprezentatywnych dla dekoracyjnej sztucznej biżuterii nazw własnych kolczyków, kolii, pierścienia, zapinki do futra, bransoletek, naszyjników, broszek, broszek współtworzących *duette/duety* angielska znawczyni i kolekcjonerka sztucznej biżuterii dokumentuje też tezaurony sygnujące:

a) *biżuteryjne serie* ‘tu: zbiory biżuterii tworzące określone całości, dzięki łączącym je wzorom, metalom, kamieniom, nazwom’:

Seria „**Księżna Windsoru**” firmy Carolee z 1987 roku, oparta na biżuterii Wallis Simpson, odniosła wielki sukces. [...] Badania wykazały też, że najbardziej poszukiwane ozdoby marki Har, takie jak seria „**Smok**” oraz zestaw „**Dżin**”, można datować na kwiecień 1959 roku, o czym świadczą kartoteki praw autorskich USA. [144, 160]

b) *biżuteryjne kolekcje* ‘tu: proponowane przez konkretną firmę lub projektanta, wykreowane z tych samych tworzyw/materiałów, reprezentujące te same artystyczne wzory, wyróżnione indywidualizującymi je określeniami zestawu biżuterii’:

W latach 60. w firmie Fahner wprowadzono nowoczesne elementy ze srebra i kamieni półszlachetnych, a także kolekcję „**Sztuka Antyczna**” prezentującą złote i srebrne ozdoby inspirowane biżuterią egipską i rzymską. [...] W latach 70. Stanley Hagler wykorzystywał metalowe ścinki, z których tworzył nową, strukturalną kolekcję o nazwie „**Jutro**”. Jednak mimo pochlebnych recenzji, ozdoby te nie sprzedawały się dobrze z uwagi na nadmierną oryginalność. [...] Pierwsza kolekcja Sabriny Dehoff „**Mali pomocnicy**” obejmowała szereg miękkich skórzanych wisiorków w kształcie gołębi, gitar, masek i serc zawieszanych na srebrnych i złotych łańcuszkach. Późniejsze kolekcje otrzymywały równie fantazyjne nazwy, takie jak „**Nieobliczalne bryły z podróży na Księżyc**” – 2007, „**Epigenetycy kontra Atomiści**” – 2008, „**JAdopasowana TYjednoczony**” – 2008 oraz najnowsza „**Cicho-sza!**” – przełom jesieni i zimy 2010. Każda z nich jest w oczywisty sposób inna od pozostałych, wykonana ręcznie w studio Dehoff z całkowicie odmiennych materiałów, takich jak skóra, akryl, szlachetne metale, pompony, jedwab i drewno. Pomimo tych różnic wszystkie kolekcje wyrażają żartobliwe podejście do projektowania biżuterii. [235]

c) *biżuteryjne linie* ‘tu: serie biżuterii zaproponowane przez konkretnych projektantów, skomponowane z tych samych jubilerskich tworzyw/materiałów,

wyróżniające się jednakowymi wizualnymi wzorami, opatrzone jednostkowymi mianami’:

Chociaż firma DeLizza and Elster produkowała ozdoby dla wielu XX-wiecznych wielkich sław z branży sztucznej biżuterii, staje się coraz lepiej znana z linii „**Juliana**”, którą wytwarzała przez zaledwie dwa lata. Firmę założyli Harold Elster i Guillermo (William) DeLizza w Nowym Jorku w roku 1947. W rok później zaczęli w niej pracować synowie DeLizzy: Frank w dziale sprzedaży i Anthony w dziale produkcji. [...] Linia „**Juliana**”, którą produkowano tylko w latach 1967 i 1968, została nazwana na cześć Julii, matki Franka i Anthony’ego, oraz Anny, teściowej Anthony’ego. [...] Dwa ostatnie „**Tara**” albo „**Gloria**” to nazwy innych linii biżuterii DeLizza and Elster. [...] Przez całe lata 80., kiedy Lane zaczął projektować dla firmy Avon oraz lata 90., gdy ponownie wyemitował swoją linię „**Klejnoty Indii**” z myślą o sprzedaży w telewizyjnym kanale QVC, jego wpływ na rynek sztucznej biżuterii pozostał ogromny. Kolie i naszyjniki Lane’a są legendarne. Oparte na dużych imponujących dziełach z kosztownych materiałów albo na tradycyjnych ozdobach indyjskich, należą do najbardziej wyrafinowanych przykładów sztucznej biżuterii, jakie można dziś dostać na rynku. [...] „**Żywioly**” to łagodniejsza, bardziej kobieca linia Alexsisa Bittara, sięgająca korzeniami do sztucznej biżuterii z lat 60. i 70. XX wieku. Prezentuje ona szlachetne i półszlachetne kamienie oraz motylkową metaloplastykę w dawnym stylu. [...] W roku 2003 ukazała się linia pięknej biżuterii Erickson Beamon o nazwie „**Dia-menty**”. [128, 164, 232, 236]

d) *biżuteryjny zestaw* ‘tu: biżuterię dobraną tak, aby tworzyła całość’ / *biżuteryjny komplet* ‘tu: zbiór biżuteryjnych ozdób uzupełniających się wzajemnie i stanowiących pewną całość’:

Najbardziej poszukiwane ozdoby firmy Har, takie jak [...] zestaw „**Dżin**”, można datować na kwiecień 1959 roku. [...] Inne elementy, takie jak „**Dżin**” z *Tysiąca i jednej nocy*, również osiągają wysokie ceny [...] Do najważniejszych ozdób Joseffa należą broszki „**Bóg Słońca**” i „**Bóg Księżycy**” oraz komplet „**Głowa słonia**” złożony z naszyjników i kolczyków, który jest zapewne najkosztowniejszym z jego projektów. [100, 144–145]

e) wykreowaną w, przywoływaną już kilkakrotnie w niniejszym opracowaniu, firmie Trifari *biżuteryjną limitowaną edycję* ‘tu: ozdoby z określonych

tworzyw/materiałów, o określonej formie, powstające w określonej (ograniczonej) liczbie, przygotowane w określonym czasie przez określonego projektanta lub firmę', „Safari” z lat 90., z której „pochodzi broszka w kształcie flaminga, z metalu w kolorze złota z różowymi strasami i emalią” [50–51].

Cechą niektórych tezaurionimów jest to, że jako jedna nazwa własna wyróżniają one kilka zbliżonych do siebie, podobnych pod względem wykorzystywanych tworzyw/materiałów i formy biżuteryjnych denotatów (jeden tezaurionim → kilka zbliżonych do siebie biżuteryjnych obiektów), jak „Smok”, który równocześnie, co dokumentują treści wyekscerpowanych cytatów, oprócz wymienianej powyżej biżuteryjnej serii nazywa pojedyncze biżuteryjne obiekty, biżuteryjną linię i biżuteryjny zestaw:

Poszukiwane ozdoby i zestawy, takie jak linia „Smok” z metalu w kolorze złota i zielonej emalii, wydają się tak fantastyczne, że kolekcjonerzy są gotowi płacić za nie tysiące dolarów. [...] Zestaw „Smok”, złożony z naszyjnika i kolczyków z żółtego metalu z emalią i strasami „zorza polarna” [144–145],

czy „Florenza”, sygnująca:

a) pojedynczą broszkę:

Lata 60. – broszka „Florenza” w stylu wiktoriańskiego odrodzenia ze złoczonego metalu ze sztucznymi turkusami i akwamarynowymi strasami rhinestone. [168]

b) pojedynczy wisior ‘tu: duży, okazały, ozdobny wisior z drugorzędного metalu i imitacji szlachetnych kamieni’:

Późne lata 70. – wisior „Florenza” w kształcie stylizowanego kwiatu z metalu w kolorze złota z turkusowymi i ametystowymi kaboszonami ze szkła. [168]

c) współtworzoną przez obie te ozdoby biżuteryjną linię:

Daniel Kosoff założył swą nowojorską firmę pod koniec lat 30. XX wieku, a biżuterię linii „Florenza” (nazwaną na cześć jego żony Florence) zaczął produkować u schyłku następczej dekady. [168]

Inne tezaurionimy nazywają natomiast kilka zupełnie odmiennych i niezależnych od siebie denotatów dekoracyjnej sztucznej biżuterii (jeden tezaurionim

→ wiele biżuteryjnych obiektów różnego rodzaju / gatunku / różnej odmiany).

Prawidłowość tę potwierdzają:

a) onim „*Retro*”, który stanowi równoczesny językowy symbol:

– biżuteryjnej kolekcji:

Do wczesnych dzieł Iana St Geilara należą projekty z kolekcji „**Retro**”, wykorzystujące klasyczne składniki, zwłaszcza barokowe perły, zazwyczaj z antycznym złotym wykończeniem. [70]

– biżuteryjnej linii:

Miellie Petronzino, która przejęła funkcję naczelnego projektanta w 1980 roku, wprowadziła w roku 1992 linię „**Retro**”, odtwarzającą dawne projekty Miriam Haskell, czasami w nowym charakterze. [52]

b) miano „*Noc i dzień*”, będące równoczesnym werbalnym znakiem:

– pojedynczej broszki:

Lata 50. – mechaniczna broszka Wernera „**Noc i dzień**” z metalu w kolorze złota z otwieranymi i zamykanymi płatkami. [196]

– biżuteryjnej serii:

Wczesne ozdoby Marcela Bouchera są rzadkie i obejmują mocno stylizowane rajskie ptaki, modliszki i inne formy brane z natury, np. kwiaty. Szczególnie poszukiwana jest seria „**Noc i dzień**”, przedstawiająca kwiaty, które otwierają i zamykają płatki. [92]

c) nazwa własna „*Oko*”, stanowiąca równoczesne werbalne określenie:

– unikatowej broszki:

Elsa Schiaparelli prezentowała motywy cyrkowe lub astrologiczne, stylizowała naturalne formy, albo wybierała niezwykle kształty kwiatów i zwierząt. Przykładem może być naszyjnik ze strączków grochu, broszka „**Oko**” albo naszyjnik z przezroczystego plastiku z nadrukowanymi owadami. [86]

– *biżuteryjnego garnituru* ‘zestawu dopasowanych ozdób, obejmującego zazwyczaj broszkę, kolczyki, bransoletkę i naszyjnik; wykonanych z tych

samych tworzyw, podobnie ukształtowanych i ornamentowanych ozdób do włosów, kolczyków, naszyjnika, broszy, bransolet i pierścionków' [por. Sieradzka 2003: 53]:

W latach 30. i 40. firma Mazer wytwarzała swoje wyroby z tą samą starannością, precyzją i jakością, z jakiej dała się już poznać. Dominowało srebro standardowe lub vermeil, a wśród produktów wyróżniały się bogate garnitury koktajlowe z dużymi strasami o szlifie prostokątnym. Surrealistyczny zestaw „**Oko**”, złożony z bransolety i kolczyków jest dziś bardzo poszukiwany. Tęczówkę zrobiono z niebieskiego matowego kaboszonu, a rzęsy tworzą strasy rinstone o szlifie bagietkowym. [140]

Z dotychczasowych rozważań, celowo inkrustowanych „danymi językowymi”, językowymi świadectwami, specjalistycznymi biżuteryjnymi komentarzami oraz charakterystykami unikatowych jednostkowych desygnatów i rzadkich zbiorów denotatów specyficznych dla „drugorzędnych klejnotów”, wynika, że sztuczna biżuteria nieustannie ewoluowała. Przekonują o tym nie tylko jej formy i tworzące ją materiały, ale także nieliczne sygnujące ją, niejednolite pod względem motywacyjnym, semantyczno-motywacyjnym i strukturalnym tezaurony.

Analiza motywacyjna ujawnia bowiem, że są wśród nich nazwy:

a) odapelatywne: „*Antylopa*”, „*Ballerina*”, „*Diamenty*”, „*Dinozaur*”, „*Gwiazda*”, „*Jutro*”, „*Kobra*”, „*Korona*”, „*Krok*”, „*Lis*”, „*Lizak*”, „*Małpka*”, „*Oko*”, „*Pantera*”, „*Płatek*”, „*Pocahunek*”, „*Retro*”, „*Saksofon*”, „*Smok*”, „*Stalówka*”, „*Tenisistka*”, „*Tygrys*”, „*Usta*”, „*Uśmiech*”, „*Zjednoczenie*”, „*Żywioly*”, „*Aztecki wojownik*”, „*Całkowite zaćmienie*”, „*Drżąca Kamelia*”, „*Drżące Kamelie*”, „*Francuski marynarz*”, „*Galaretkowe brzuszki*”, „*Głowa słońca*”, „*Król i Królowa*”, „*Noc i dzień*”, „*Piramida schodkowa*”, „*Spadająca gwiazda*”, „*Sztuka Antyczna*”, „*Wielkie koty*”, „*Zakazany Owoc*”, „*JAdopasowana TYzjednoczony*”, „*Epigenetycy kontra Atomiści*”, „*Mali pomocnicy*”, „*Cicho-sza!*”;

b) odantropomiczne: „*Florenza*”, „*Gloria*”, „*Josephine Baker*”, „*Juliana*”, „*Kleopatra*”, „*Księżna Windsoru*”, „*Nefertiti*”, „*Scarlet O'Hara*”, „*Tara*”;

c) odtoponiczna: „*Safari*”;

d) odapelatywno-odtoponiczne: „*Emblemat Ameryk*”, „*Klejnoty Indii*”;

e) odapelatywno-odetnonimiczna: „*Wódz Indian*”;

f) odchrematonimiczna: „*Rolls-Royce*”;

g) odchrematonimiczno-odapelatywna: „*Coro Duette*”;

h) odastronimiczna: „*Polaris*”;

i) odapelatywno-odastronimiczne: „*Bóg Księżycy*”, „*Bóg Słońca*”, „*Nieobliczalne bryły z podróży na Księżyc*”;

j) odideonimiczna: „*Jeziro Łabędzie*”;

k) pochodząca od legendarno-baśniowego określenia bohatera: „*Dżin*”;

l) pochodzące od imion/mian baśniowych zwierzęcych bohaterów: „*Bambi*”, „*Kot w butach*”.

Poparta konfrontacją wizualną interpretacja semantyczno-motywacyjna uzmysławia natomiast, że wpisują się w nie:

a) zgodne z konwencją sztuk pięknych i reprezentującymi ją zasadami *biżuterii figuralnej*, ‘przedstawiającej postaci ludzkie lub zwierzęce’, tezaurony figuralne: „*Aztecki wojownik*”, „*Ballerina*”, „*Francuski marynarz*”, „*Tenisistka*”, „*Josefine Baker*”, „*Scarlet O’Hara*”, „*Wódz Indian*”, „*Antylopa*”, „*Dinozaur*”, „*Kobra*”, „*Lis*”, „*Małpka*”, „*Pantera*”, „*Smok*”, „*Wielkie koty*”, „*Głowa słonia*”, „*Bambi*”, „*Jeziro Łabędzie*”, „*Kot w butach*”;

b) wskazujące na kształty biżuteryjnych obiektów tezaurony morficzne: „*Bóg Księżycy*”, „*Bóg Słońca*”, „*Gwiazda*”, „*Korona*”, „*Lizak*”, „*Oko*”, „*Platek*”, „*Pocalunek*”, „*Saksofon*”, „*Stalówka*”, „*Uśmiech*”, „*Emblemat Ameryki*”, „*Piramida schodkowa*”, „*Spadająca gwiazda*”, „*Nieobliczalne bryły z podróży na Księżyc*”, „*Rolls-Royce*”;

c) eksponujące kształt i ruchome, mobilne biżuteryjne elementy tezaurony morficzno-mobilne: „*Drżąca Kamelia*”, „*Drżące Kamelie*”;

d) nawiązujące do konkretnej biżuteryjnej konwencji tezaurony stylizacyjno-historyczne: „*Kleopatra*”, „*Nefertiti*” (biżuteria starożytnego Egiptu), „*Retro*”, „*Klejnoty Indii*”, „*Księżna Windsoru*”, „*Sztuka Antyczna*”;

e) nawiązujący do biblijnej tradycji i kształtu biżuteryjnego elementu tezaurony metaforyczno-morficzne: „*Zakazany Owoc*”;

f) oddający specyfikę barw użytych do wykreowania awangardowej bransoletki tezaurony chromatyczne: „*Tygrys*”;

g) utrwalający kształt i barwę naszyjnika tezaurony morficzno-chromatyczne: „*Usta*”;

h) nawiązujący do wykorzystanego tworzywa i biżuteryjnych kształtów tezaurony materiałowo-morficzne: „*Galaretkowe brzuszki*”;

i) dokumentujący nazwę firmy i specyfikę budowy kreowanego w niej biżuteryjnego desygnatu tezaurony genealogiczno-konstrukcyjne: „*Coro Duette*”;

j) trudne do ustalenia ich jednoznacznej semantycznej proveniencji tezaurony fantazyjno-metaforyczne: „*Dżin*”, „*Juliana*”, „*Florenza*”, „*Gloria*”, „*Tara*”, „*Diamenty*”, „*Jutro*”, „*Krok*”, „*Polaris*”, „*Safari*”, „*Zjednoczenie*”, „*Żywioły*”, „*Noc i dzień*”, „*JAdopasowana TYZjednoczony*”, „*Całko-*

wite zaćmienie”, „*Król i Królowa*”, „*Mali pomocnicy*”, „*Epigenetycy kontra Atomiści*”.

Pod względem strukturalnym są to ujęte w cudzysłów:

a) jednoczłonowe nazwy rzeczownikowe: „*Antylopa*”, „*Ballerina*”, „*Diamenty*”, „*Dinozaur*”, „*Gwiazda*”, „*Jutro*”, „*Kleopatra*”, „*Kobra*”, „*Korona*”, „*Krok*”, „*Lis*”, „*Lizak*”, „*Małpka*”, „*Nefertiti*”, „*Oko*”, „*Pantera*”, „*Płatek*”, „*Pocałunek*”, „*Retro*”, „*Saksofon*”, „*Smok*”, „*Stalówka*”, „*Tenisistka*”, „*Tygrys*”, „*Usta*”, „*Uśmiech*”, „*Zjednoczenie*”, „*Żywioty*”;

b) zrost: „*Juliana*”, będący efektem połączenia, „zrośnięcia się” dwóch antroponomów – żeńskich imion: Julia i Anna („*Juliana*” ← Julia + Anna/Ana);

c) dwuczłonowe zestawienia, stanowiące kompozycje: 1) rzeczownika i rzeczownika: „*Coro Duette*”, „*Josephine Baker*”, „*Rolls-Royce*”, „*Scarlet O'Hara*”; 2) rzeczownika i przydawki dopełniaczowej (rzeczownika w dopełniaczu): „*Bóg Księżycy*”, „*Bóg Słońca*”, „*Emblemat Ameryk*”, „*Głowa słonia*”, „*Jezioro Łabędzie*”, „*Klejnoty Indii*”, „*Księżna Windsoru*”, „*Wódz Indian*”; 3) rzeczownika i przymiotnika: „*Piramida schodkowa*”, „*Sztuka Antyczna*”; 4) przymiotnika i rzeczownika: „*Aztecki wojownik*”, „*Całkowite zaćmienie*”, „*Francuski marynarz*”, „*Galaretkowe brzuszki*”, „*Mali pomocnicy*”, „*Wielkie koty*”; 5) imiesłowu i rzeczownika: „*Drżąca Kamelia*”, „*Drżące Kamelie*”, „*Spadająca gwiazda*”, „*Zakazany Owoc*”; 6) wyróżnionych graficznie, „przyrośniętych” zaimków osobowych, współtworzących tym samym integralne komponenty imiesłowów: „*JAdopasowana TYzjednoczony*”; 7) przysłówka i onomatopeicznego wykrzyknienia: „*Cicho-sza!*”;

d) wieloczłonowe określenia, reprezentowane przez: 1) konstrukcje spójnikowe: „*Król i Królowa*”, „*Noc i dzień*”; 2) konstrukcje z wyrażeniem przyimkowym: „*Kot w butach*”, „*Nieobliczalne bryły z podróży na Księżyc*”; 3) zestawienie skomponowane z trzech rzeczowników: „*Epigenetycy kontra Atomiści*”.

Wszystkie scharakteryzowane w niniejszej onomastycznej propozycji tezaurony, a dokumentują to przywoływane w niniejszym artykule „dane językowe”, językowe świadectwa – cytaty, ekscerpty, egzemplia – indywidualizowały i nadal indywidualizują, przeżywające obecnie swój kolekcjonerski, artystyczny, modowy renesans [por. Fijałkowski 2013: 116], „drugorzędne” biżuteryjne propozycje, które od swego zarania potwierdzały i nadal potwierdzają kreatywność oraz manualne predyspozycje człowieka, gdyż – jak zauważa autorka monograficznego albumu *Biżuteria. Historia, projektanci, kolekcje* –

[t]o jeden z uroków sztucznej biżuterii – nie traktuje samej siebie zbyt serio. [...] Chodzi także o to, że częstokroć są to małe dzieła sztuki, projektant



nie miał do dyspozycji wartości przyrodzonej diamentom, rubinom i szmaragdom, toteż tworząc godny pożądanego obiekt, musiał korzystać z wielobarwnych kawałków kamieni i szkła o licznych fasetach. [...] Często dekoracyjna sztuczna biżuteria zrobiona z niezbyt kosztownych materiałów lepiej oddaje ducha epoki niż drogocenny klejnot. [Miller 2014: 7]

Wyjątkowość – będących przedmiotem i celem tej lingwistyczno-kulturowej prezentacji, jakże silnie zależnych od pozajęzykowego kontekstu artystyczno-kulturowego – nazw własnych owych „drugorzędnych małych dzieł sztuki” polega natomiast na tym, że pozwalają one na redefinicję, weryfikację, uzupełnienie, a tym samym rozszerzenie pojęcia terminologicznego *tezauronim*, sygnującego lub wyróżniającego zarówno jednostkowy, unikatowy obiekt biżuteryjny wykreowany z metali szlachetnych i kamieni szlachetnych, jak i jednostkowy, unikatowy obiekt biżuteryjny wykonany z drugorzędnych metali, drugorzędnych kamieni, tworzyw sztucznych i sztucznych imitacji kamieni szlachetnych.

### Bibliografia

- Bańko Mirosław, red. (2000), *Inny słownik języka polskiego PWN*, t. 1–2, Warszawa.
- Fijałkowski Sławomir (2013), *Tu i teraz – o awangardowym wizerunku bursztynu. Affluenza – obiecujący początek końca pandemii*, w: *Rzemiosło artystyczne i wzornictwo w Polsce. Biżuteria w Polsce*, t. 14: *Elitarna fascynacja czy nieoceniony element obrazu sztuki polskiej*, red. Katarzyna Kluczawajd, Toruń, s. 115–118.
- Fyson Nance (1996), *Klejnoty świata*, przeł. Jerzy Korpanty, Warszawa.
- Gajda Stanisław (2005), *Język – językoznawstwo – polonistyka*, w: *Polonistyka w przebudowie*, t. 1: *Literaturoznawstwo – wiedza o języku – wiedza o kulturze – edukacja. Zjazd Polonistów. Kraków 22–25 września 2004*, red. Małgorzata Czerwińska, Kraków, s. 28–39.
- Gałkowski Artur (2011), *Chrematonimy w funkcji kulturowo-użytkowej. Onomastyczne studium porównawcze na materiale polskim, włoskim, francuskim*, Łódź.
- Kluczawajd Katarzyna (2006), *Wstęp*, w: *Rzemiosło artystyczne i wzornictwo w Polsce*, t. 6: *Treści, teksty, przesłania. Biżuteria w Polsce*, red. Katarzyna Kluczawajd, Toruń, s. 6–7.
- Kubalska-Sulkiewicz Krystyna, red. (2011), *Słownik terminów artystycznych i architektonicznych*, Warszawa.
- Letkiewicz Ewa (2015), *Wczesna biżuteria z plastiku (1850–1950). Zarys problematyki*, w: *Rzemiosło artystyczne i wzornictwo w Polsce*, t. 15: *Od klejnotów*

- królewskich po biżuterię ubogą. O biżuterii w Polsce*, red. Katarzyna Kluczważd, Toruń, s. 73–79.
- Miller Judith (2014), *Biżuteria. Historia, projektanci, kolekcje*, przeł. Roman Palewicz, Warszawa.
- Paś Monika (2019), *Biżuteria czy wyroby biżuteryjno-podobne? Zbiór biżuterii z tworzyw sztucznych w zbiorach Muzeum Narodowego w Krakowie – charakterystyka kolekcji*, w: *Rzemiosło artystyczne i wzornictwo w Polsce. Biżuteria w Polsce*, t. 17: *Konteksty, zbiory, ekspozycje*, red. Katarzyna Kluczważd, Toruń, s. 73–75.
- Sieradzka Anna (2003), *Malowane klejnoty. Biżuteria Polek w 2. połowie XVII wieku w świetle ikonografii portretowej*, w: *Rzemiosło artystyczne i wzornictwo w Polsce. Biżuteria w Polsce*, t. 4: *Amulet, znak, klejnot*, red. Katarzyna Kluczważd, Toruń, s. 51–55.
- Sobol Elżbieta, red. (1996), *Słownik wyrazów obcych. Wydanie nowe*, Warszawa.
- Sobol Elżbieta, red. (2004), *Ilustrowany słownik języka polskiego*, Warszawa.
- Węgorowska Katarzyna (2001), *Gemmonimia i gemmonimy. Kilka uwag o nazwach własnych kamieni szlachetnych i niektórych minerałów*, „*Onomastica*”, t. 46, s. 291–302.
- Węgorowska Katarzyna (2003), *Tezaurnimia i tezaurnimy. Kilka uwag o nazwach własnych klejnotów*, w: *Metodologia badań onomastycznych*, red. Maria Biolik, Olsztyn, s. 629–638.
- Węgorowska Katarzyna (2012), *Kamienie i klejnoty w języku, kulturze, sztuce*, Warszawa – Zielona Góra.
- Węgorowska Katarzyna (2019), *Od Gorgony do Kolberga. Świat koralu/koralowców w polszczyźnie. Rzecz lit(h)olingwistyczno-kulturologiczna*, Zielona Góra.
- Węgorowska Katarzyna, *Biżuteria w języku, kulturze, sztuce. Rzecz leksykalno-kulturologiczna* (w druku).
- Zahel Dorota (2019), *Biżuteria z metali nieszlachetnych i tworzyw sztucznych w zbiorach Muzeum Narodowego Ziemi Przemyskiej: wybrane przykłady i zagadnienia*, w: *Rzemiosło artystyczne i wzornictwo w Polsce. Biżuteria w Polsce*, t. 17: *Konteksty, zbiory, ekspozycje*, red. Katarzyna Kluczważd, Toruń, s. 67–72.

## **Indeks omówionych tezaurnimów**

### **Nazwa własna pary kolczyków**

„*Stalówka*”

### **Nazwa własna kolii**

„*Kleopatra*”

**Nazwa własna pierścienia**

„Piramida schodkowa”

**Nazwa własna wisiora**

„Florenza”

**Nazwa własna zapinki do futra**

„Spadająca gwiazda”

**Nazwy własne bransoletek**

„Całkowite zaćmienie”

„Krok”

„Płatek”

„Tygrys”

„Zjednoczenie”

**Nazwy własne broszek**

„Antylopa”

„Aztecki wojownik”

„Bambi”

„Bóg Księżycy”

„Bóg Słońca”

„Emblemat Ameryk”

„Florenza”

„Francuski marynarz”

„Jezioro Łabędzie”

„Josephine Baker”

„Kobra”

„Kot w butach”

„Król i Królowa”

„Lis”

„Małpka”

„Noc i dzień”

„Oko”

„Pocalunek”

„Rolls-Royce”

„Saksofon”

„Scarlet O’Hara” / „Ballerina”

„Tenisistka”

„*Wódz Indian*”  
„*Zakazany Owoc*”

#### **Nazwy własne *duette* (biżuteryjnych duetów)**

„*Coro Duette*”  
„*Drżąca Kamelia*”  
„*Drżące Kamelie*”

#### **Nazwy własne naszyjników**

„*Dinozaur*”  
„*Gwiazda*”  
„*Lizak*”  
„*Nefertiti*”  
„*Usta*”  
„*Uśmiech*”

#### **Nazwa własna biżuteryjnego garnituru**

„*Oko*”

#### **Nazwy własne limitowanych biżuteryjnych edycji**

„*Pantera*”  
„*Safari*”

#### **Nazwy własne biżuteryjnych kolekcji**

„*Cicho-sza!*”  
„*Epigenetycy kontra Atomiści*”  
„*Galaretkowe brzuszki*”  
„*JAdopasowana TYzjednoczony*”  
„*Jutro*”  
„*Mali pomocnicy*”  
„*Nieobliczalne bryły z podróży na Księżyc*”  
„*Retro*”  
„*Sztuka Antyczna*”

#### **Nazwy własne biżuteryjnych linii**

„*Diamenty*”  
„*Florenza*”  
„*Gloria*”  
„*Juliana*”

„Klejnoty Indii”

„Korona”

„Retro”

„Smok”

„Tara”

„Żywioly”

#### Nazwy własne biżuteryjnych serii

„Księżna Windsoru”

„Noc i dzień”

„Smok”

„Wielkie koty”

#### Nazwy własne biżuteryjnych zestawów / biżuteryjnych kompletów

„Dżin”

„Smok”

Katarzyna Węgorowska

#### **Thesauronymic “Little Treasury” of Imitation Jewellery. A Few Remarks on the Proper Names of “Secondary Gems”**

Imitation jewellery, also known as “secondary gems”, has been people’s companion from antiquity. Its representative objects, however, have rarely been assigned their individualised proper names – thesauronyms.

As an answer to the appeal of Polish art historians and museologists: Ewa Letkiewicz, Katarzyna Kluczajd, Monika Paś and Dorota Zahel, this study is an attempt at a linguistic and culturological presentation of thesauronyms that signify: a pair of earrings, collar, ring, fur fastener clip, necklaces, brooches, duette brooches, jewellery series, collections, lines, sets, limited edition. The attention is also drawn to the specificity of thesauronyms distinguishing similar jewellery items and thesauronyms denoting many various and completely different referents. Moreover, motivation analysis, semantic and motivation analysis, and structural analysis of the names of imitation jewellery names has been conducted. The findings allowed for redefining, verifying, supplementing and extending the term *thesauronym*.

**KEYWORDS:** onomastics; thesauronym; imitation jewellery.

---

**dr hab. Katarzyna Węgorowska, prof. UZ** [ORCID: 0000-0001-5851-706X] –  
Pracownia Języka i Kultury Ludowej, Uniwersytet Zielonogórski; zainteresowania  
badawcze: polszczyzna Kresów Północno-Wschodnich, dialektologia polska, nazwy  
kamieni, leksyka biżuteryjna.